

Ніна Рогатинська,

доктор юридичних наук,
зав. кафедри кримінального
права та процесу Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-6114>

Вікторія Малайна,

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Розглянуто організаційно-правові питання правової професійної допомоги в Україні. Захист прав та свобод людини, їх утвердження та забезпечення – головне завдання будь-якої демократичної держави. Конституція України гарантує дотримання основних прав людини, зокрема права на отримання кваліфікованої правової допомоги. В окремих, передбачених законодавством випадках, це надання безоплатної правової допомоги. Безкоштовна юридична допомога як один із проявів соціальної держави, що піклується про своїх громадян, протягом всього існування державності тією чи іншою мірою зберігалася державою.

З'ясовано, що особливості забезпечення права людини на професійну правничу допомогу в Україні залежать від: 1) виду допомоги, якої потребує особа, за економічним (матеріальним) критерієм (оплатної чи безоплатної); 2) категорії осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу (малозабезпечені, учасники бойових дій, затримані відповідно до положень кримінального процесуального законодавства тощо); 3) виду провадження залежно від галузі права (професійна правнича допомога в кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському процесі).

Виокремлено особливі ознаки професійної правничої допомоги: 1) це різновид професійної діяльності, яку реалізує адвокат; 2) передбачає правовий зміст у діях (послугах), зокрема надання правової інформації та консультацій; складання документів правового характеру; здійснення представництва іншої особи в суді; забезпечення захисту особи від кримінального обвинувачення тощо; які можуть мати значення юридичного факту, що породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини; 3) може надаватися на оплатній чи безоплатній основі; 4) має ризиковий характер, якщо вона надана на оплатній основі (на договірних засадах), оскільки надання професійної правничої допомоги не гарантує отримання позитивного результату в справі на користь клієнта; 5) відповідає принципам верховенства права, законності, незалежності, превентивності, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, якості тощо.

Визначено підстави на основі яких припиняється надання безоплатної вторинної правничої допомоги за рішенням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Ключові слова: безоплатна правова допомога; право на захист; інститут безоплатної правової допомоги; первинна безоплатна правова допомога; вторинна безоплатна правова допомога; суб'єкти отримання та надання безоплатної правової допомоги.

Rohatynska N., Malaina V.

Organizational and legal principles of providing legal professional assistance in Ukraine

The article examines the organizational and legal issues of legal professional assistance in Ukraine. Protection of human rights and freedoms, their approval and provision is the main task of any democratic state. The Constitution of Ukraine guarantees the observance of basic human rights, including the right to receive qualified legal assistance. In certain cases provided for by law, this is the provision of free legal aid. Free legal aid, as one of the manifestations of a social state that cares for its citizens, was maintained by the state to one degree or another throughout the existence of statehood.

It has been found that the specifics of ensuring a person's right to professional legal assistance in Ukraine depend on: 1) the type of assistance a person needs, according to the economic (material) criterion (paid or free); 2)

categories of persons who have the right to free secondary legal aid (indigent, participants in hostilities, detained in accordance with the provisions of criminal procedural legislation, etc.); 3) type of proceedings depending on the field of law (professional legal assistance in criminal, civil, administrative, economic proceedings).

The special features of professional legal assistance are highlighted: 1) it is a type of professional activity performed by a lawyer; 2) provides legal content in actions (services), in particular, provision of legal information and consultations; drawing up legal documents; representation of another person in court; ensuring the protection of a person against criminal charges, etc.; which may have the meaning of a legal fact that creates, changes or terminates a specific legal relationship; 3) may be provided on a paid or free basis; 4) has a risky nature, if it is provided on a paid basis (on a contractual basis), since the provision of professional legal assistance does not guarantee obtaining a positive result in the case in favor of the client; 5) complies with the principles of rule of law, legality, independence, preventiveness, inadmissibility of conflict of interests, confidentiality, quality, etc.

The grounds on the basis of which the provision of free secondary legal aid is terminated by the decision of the Center for the provision of free secondary legal aid have been determined.

Keywords: free legal assistance; the right to protection; institute of free legal aid; initial free legal assistance; free secondary legal assistance; entities receiving and providing free legal aid.

Постановка проблеми. Правові основи надання безоплатної правової допомоги адвокатами закріплені у ст. 59 Конституції України, згідно з якою кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законодавством, ця допомога надається безкоштовно. Кожен вільний у виборі захисника своїх прав [1]. Саме запровадження інституту безоплатної правової допомоги стало дієвим інструментом у вигляді знань про свої права і можливості захистити їх. Право на правову кваліфіковану допомогу – це необхідний елемент механізму забезпечення всіх інших прав і свобод людини і громадянина. Зазначимо, що безоплатна правова допомога має стати одним із основних фундаментальних засобів в сучасній правовій системі, оскільки лише за таких умов вона буде доступною для більшої кількості верств населення, що допоможе забезпечити правовий захист осіб.

Останнім часом поширеним питанням на сучасному етапі розвитку держави є організаційно-правові засади надання правової професійної допомоги в Україні. Багато українців, особливо серед незахищених верств населення, просто не могли дозволити собі платити за адвоката або були позбавлені доступу до правової допомоги, що унеможливило професійне представництво в суді. Це створювало нерівні умови та сприяло недовірі до державних інституцій загалом, зокрема вірі в справедливість системи правосуддя зі сторони суспільства. Тому роль безоплатної правової допомоги надзвичайно важлива для розвитку ефективних механізмів впровадження демократії. Тому теоретичне обґрунтування правового та організаційного забезпечення надання правової кваліфікованої допомоги під час здійснення судочинства, реалізації гарантій держави у здійсненні права на захист прав, свобод, інтересів осіб, доступ до правосуддя є соціально витребуваним і актуальним напрямом сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу та широкий спектр досліджень, присвячених у галузі правової кваліфікованої допомоги розглядали такі науковці, як: О. М. Бандурка, С. М. Бреус, Г. П. Власова, В. М. Ісакова, Д. М. Ключка, Л. А. Литовченко, М. М. Михеєнко, В. С. Наливайка, О. Ф. Скакун, С. Г. Стеценко, В. І. Форманюк, та інші вчені. Водночас ще багато питань у цій галузі досі є дискусійними.

Метою статті є розкриття змісту, сутності та проблемних питань правової кваліфікованої допомоги в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право громадян на правову допомогу закріплено у Конституції України, прийнятій ще 1996 року. Однак впродовж тривалого часу у державі не було механізму реалізації цього права. Із прийняттям 2011 р. Закону України «Про безоплатну правову допомогу» було сформовано відповідну нормативно-правову базу та утворено систему надання безоплатної правової допомоги. Завдяки системі надання безоплатної правової допомоги реалізується конституційне право українців на правовий захист, забезпечуються рівні можливості для кожного вирішувати свої життєві проблеми у правовий спосіб, створено реальні можливості для запобігання порушенням прав людини та захисту прав людини. Розвиток системи безоплатної правової допомоги був одним із пріоритетів Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік, Стратегії реформування судоустрою, судочинства, а також Національної стратегії у сфері захисту прав людини [2].

Захист прав та свобод людини, їх утвердження та забезпечення є головним завданням будь-якої демократичної держави. Конституція України гарантує дотримання основних прав людини і серед них

права на отримання кваліфікованої правової допомоги. В окремих, передбачених законодавством випадках, це надання безоплатної правової допомоги. Безкоштовна юридична допомога як один із виявів соціальної держави, що піклується про своїх громадян, протягом всього існування державності тією чи іншою мірою зберігалася державою.

У Законі України «Про безоплатну правову допомогу» згадана допомога визначається як надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини й громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Тобто правова допомога надається у формі правових послуг, що виконуються як: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону) [3].

Основною передумовою забезпечення права особи на правову допомогу можна вважати створення надійних правових та організаційних підстав для її фактичного надання. Для виконання завдань, викладених у Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні від 9 червня 2006 р. [4], а саме: 1) створення взаємопов'язаних компонентів системи – первинна та вторинна правова допомога; 2) забезпечення належного рівня та оптимального порядку виплати правової допомоги за рахунок коштів державного бюджету; 3) встановлення чітких критеріїв доступу осіб до безоплатної правової допомоги; 4) створення ефективної моделі управління системою безоплатної правової допомоги та її фінансування, прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [3], який визначав зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок здійснення цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, реалізація даного права, державні гарантії надання безоплатної правової допомоги.

Як зазначає І. В. Хондогій, юридична допомога є основою для здійснення інших прав, у т. ч. право на справедливий судовий розгляд, необхідні умови для здійснення цих прав, і важлива гарантія, що забезпечує фундаментальну справедливість процесу кримінального судочинства та довіру громадськості до нього [5].

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 7 КПК до загальних засад кримінального провадження віднесено забезпечення права на захист. У ст. 20 КПК, що розкриває зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, закріплено право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати і подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Водночас на практиці багато осіб, які мають на меті отримати безоплатну правову допомогу, стикаються з труднощами. Від початку вони пов'язані з доступом до самої правової допомоги. Зокрема, йдеться про отримання та самостійну підготовку документів, які вимагають центри з надання безоплатної допомоги. Для деяких категорій осіб, які не спроможні самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, такі вимоги взагалі ставлять під сумнів доступність вказаної державної послуги. Хоча стаття 59 Конституції України гарантує кожному також право на професійну правничу допомогу на безоплатній основі. Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», до системи надання безоплатної правової допомоги належать: 1) Координаційний центр з надання правової допомоги (далі – КЦНПД); 2) суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги; 3) суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги [6].

Повноваження та порядок діяльності вказаних центрів встановлюються Положенням про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, що затверджується Мін'юстом України [6]. Основні завдання таких центрів: 1) підвищення правової свідомості, культури та освіченості населення (правопросвітництво); 2) надання безоплатної первинної правової допомоги (надання правової інформації, консультацій, складення документів (непроцесуального) правового характеру) і безоплатної вторинної правової допомоги (окремим соціально вразливим категоріям осіб в цивільних, адміністративних та господарських справах; потерпілим та свідкам у кримінальному провадженні); 3) забезпечення доступу до електронних сервісів Мін'юсту України [7].

Тому забезпечення права на професійну правничу допомогу регулюється значним переліком нормативних актів, серед яких: Конституція України; рішення КСУ; чинні міжнародні договори, згода

на обов'язковість яких надана ВРУ; рішення ЄСПЛ; інші нормативно-правові акти (кодекси, закони, підзаконні акти).

Право на професійну правничу допомогу належить до конституційних прав людини і передбачає наявність гарантії з боку держави, що кожен, хто потребує такої допомоги, зможе її отримати.

Аналізуючи вищесказане доцільно визначити ознаки професійної правничої допомоги: 1) це різновид професійної діяльності, яка реалізується адвокатом; 2) передбачає правовий зміст у діях (послугах), зокрема надання правової інформації та консультацій; складання документів правового характеру; здійснення представництва іншої особи в суді; забезпечення захисту особи від кримінального обвинувачення тощо; які можуть мати значення юридичного факту, що породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини; 3) може надаватися на оплатній чи безоплатній основі; 4) має ризиковий характер, якщо вона надана на оплатній основі (на договірних засадах), оскільки надання професійної правничої допомоги не гарантує отримання позитивного результату в справі на користь клієнта; 5) відповідає принципам верховенства права, законності, незалежності, превентивності, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, якості тощо.

Отже, ми дійшли висновку, що відповідно до Конституції України, суб'єктом забезпечення права людини на професійну правничу допомогу є адвокат, який наділений правом здійснювати представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також щодо представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Порядок надання професійної правничої допомоги в Україні має свої особливості залежно від виду допомоги, якої потребує особа, – оплатної чи безоплатної. Для отримання оплатної професійної правничої допомоги особа самостійно стає ініціатором звернення за такою допомогою до необхідного їй фахівця (адвоката), який спеціалізується в певній галузі права. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. Здебільшого між адвокатом та особою, яка потребує допомоги (клієнтом), укладається договір про надання професійної правничої допомоги, за яким одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується надавати професійну правничу допомогу іншій стороні договору (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання такої допомоги – винагороду (гонорар) та фактичні витрати, необхідні для виконання договору, у випадку, якщо така оплата передбачена договором. До договору про надання професійної правничої допомоги також застосовуються загальні положення цивільного законодавства про договір [8; 9].

Щодо безоплатної правничої допомоги ситуація зовсім інакша – така допомога повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [6].

Надання безоплатної вторинної правничої допомоги припиняється за рішенням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в разі, якщо: 1) є обставини чи підстави, за наявності яких особа була віднесена до категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», припинили своє існування (наприклад, у осіб, які перебувають під юрисдикцією України, збільшився середньомісячний дохід; діти сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї перестали бути такими; якщо до особи застосоване затримання, арешт (взяття під варту) було припинено; якщо відповідну особу позбавлено статусу ветеранів війни чи особи, на яку поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та ін.); 2) працівник Центру встановив факт подання особою неправдивих відомостей або фальшивих документів, з метою віднесення особи до категорій осіб, які мають право на таку допомогу, та прийняття рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги (у цьому разі особа зобов'язана відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням допомоги); 3) особа користується захистом іншого захисника у справі, за якою їй призначено захисника відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»; 4) особа використала всі національні засоби правового захисту в справі [8, с. 10; 6].

Механізм реалізації права людини на професійну правничу допомогу в Україні можна визначити за такими напрямками: 1) вдосконалення нормативно-правової бази, що гарантує право на професійну правничу допомогу, відповідно до міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини;

2) вдосконалення діяльності суб'єктів забезпечення права на правничу допомогу з метою надання особі кваліфікованої допомоги, зокрема шляхом створення кваліфікаційних та деонтологічних вимог (критеріїв), яким повинні відповідати суб'єкти надання такої допомоги на оплатній основі (фахівці у галузі права), на зразок Правил адвокатської етики;

3) проведення інформаційних кампаній щодо існування системи безоплатної правничої допомоги (особливо в селах та невеликих містах) в мережі Інтернет, ЗМІ, на зовнішніх рекламних носіях (білбордах, моніторах тощо), а також шляхом роздачі інформаційних матеріалів (довідників, буклетів, брошур, листівок тощо) в громадських місцях;

4) проведення систематичних соціологічних опитувань громадськості, особливо молоді, представниками громадських організацій, а також через спеціально створені Інтернет-портали, а також взяття до уваги її зауваження та пропозиції, з метою виявлення органами публічної влади, центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги проблем у сфері забезпечення права людини на безоплатну правничу допомогу.

Висновки. З огляду на вищевказане варто зазначити, що гарантія права особи на отримання правової допомоги, а у випадках, передбачених законом, безоплатну правову допомогу, є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань. Практика свідчить, що наразі система надання безоплатної правової допомоги перебуває на етапі становлення, ще не завершено процес її інституалізації та правового регулювання, тому нею не досягнутий рівень європейських стандартів забезпечення доступу особи до правосуддя та якості правових послуг, а ця сфера в окресленому аспекті потребує вдосконалення та подальшого реформування шляхом імплементації норм міжнародного права в законодавство України, оскільки питання правової допомоги широко пов'язане з різними сферами повсякденного життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 22.04.2022)
2. Координаційний центр з надання безоплатної правової допомоги. URL: <http://legalaid.gov.ua/ua/> (дата звернення: 22.04.2022)
3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 22.04.2022)
4. Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні : Указ Президента України; Концепція від 09 червня 2006 р. № 509/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006> (дата звернення: 24.04.2022)
5. Хондогій І. В. Система безоплатної правової допомоги як реалізація конституційного права громадян України на професійну правничу. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 2. С. 138–146.
6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Дата оновлення: 07.01.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 24.04.2022)
7. Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги: затв. наказом М-ва юстиції України від 02.07.2012 р. № 967/5 (у ред. наказу М-ва юстиції України від 24.05.2016 р. № 1487/5). Офіційний вісник України. 2012. № 50. Ст. 2002.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
9. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. URL: <http://vkdk.org/pravila-advokatskoji-etiki-zatverdzenizvitno-vibornim-zjizdom-advokativ-ukrajini-2017> (дата звернення: 25.04.2022)
10. Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України / М. О. Баймуратов та ін.; під заг. ред. Є. Б. Кубка; юрид. фірма «Салком», Наук.-аналіт. центр. Київ : Юрид. практика, 2013. 608 с.

References

1. *Konstytutsiya Ukrainy: Zakon vid 28 chervnya 1996 r. № 254k/96-VR. [Constitution of Ukraine: Law of June 28, 1996 No. 254k/96-VR].* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
2. *Koordinatsiynnyu tsentr z nadannya bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy. [Coordination center for providing free legal assistance].* Retrieved from <http://legalaid.gov.ua/ua/> [in Ukrainian].

3. *Pro bezoplatnu pravovu dopomohu: Zakon Ukrayiny vid 2 chervnya 2011 roku. [On free legal aid: Law of Ukraine dated June 2, 2011]*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> [in Ukrainian].
4. *Kontseptsiyi formuvannya systemy bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy v Ukrayini: Ukaz Prezydenta Ukrayiny; Kontseptsiya vid 09 chervnya 2006 r. № 509/2006 [Concepts of forming a system of free legal aid in Ukraine: Decree of the President of Ukraine: Concept dated June 9, 2006 No. 509/2006]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006> [in Ukrainian].
5. Khondohiy, I. V. (2017). *Systema bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy yak realizatsiya konstytutsiynoho prava hromadyan Ukrayiny na profesiynu pravnychu [Khodogii I.V. The system of free legal aid as an implementation of the constitutional right of Ukrainian citizens to professional legal services]. Aktualni problemy pravoznnavstva – Actual problems of law, 2, 138-146* [in Ukrainian].
6. *Pro bezoplatnu pravovu dopomohu: Zakon Ukrayiny vid 02.06.2011 r. № 3460-VI. Data onovlennya: 07.01.2018 [On free legal aid: Law of Ukraine dated June 2, 2011 No. 3460-VI. Date of update: 07.01.2018]*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> [in Ukrainian].
7. *Polozhennya pro tsenry z nadannya bezoplatnoyi vtorynnoyi pravovoyi dopomohy: zatv. nakazom M-va yustytysi Ukrayiny vid 02.07.2012 r. № 967/5 (u red. nakazu M-va yustytysi Ukrayiny vid 24.05.2016 r. № 1487/5) [Regulations on centers for providing free secondary legal assistance: approved. by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated July 2, 2012 No. 967/5 (as amended by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated May 24, 2016 No. 1487/5)] (2012). Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny – Official Gazette of Ukraine, 50, 2002* [in Ukrainian].
8. *Pro advokaturu ta advokatsku diyalnist: Zakon Ukrayiny vid 05.07.2012 r. № 5076-VI [On advocacy and advocacy: Law of Ukraine dated 07.05.2012 No. 5076-VI] (2013). Visnyk Verkhovnoi Rady Ukrayiny – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 27, 282* [in Ukrainian].
9. *Pravyla advokatskoyi etyky: zatv. Zvitno-vyborym zyizdom advokativ Ukrayiny 09.06.2017 r. [Rules of lawyer ethics: approved. Report and election congress of lawyers of Ukraine on June 9, 2017]*. Retrieved from <http://vkdk.org/pravila-advokatskoji-etiki-zatverdzhenezvitno-vibornim-zyizdom-advokativ-ukrajini-2017> [in Ukrainian].
10. *Problemy zastosuvannya mizhnarodnykh standartiv u pravoviy systemi Ukrayiny / M. O. Baymuratov ta in.; pid zah. red. YE. B. Kubka; yuryd. firma «Salkom», Nauk.-analit. tsentr [Problems of application of international standards in the legal system of Ukraine / M. O. Baimuratov and others; under general ed. E. B. Kubka; law «Salkom» company, Scientific analyst. Center] (2013). Kyiv: Yuryd. Praktyka* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.05.2022.